

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ**

**УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ІМЕНІ Г.Ф. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА**

ФІЛОЛОГІЯ ХХІ СТОЛІТТЯ

**Збірник наукових праць
студентства й наукової молоді**

(за матеріалами XI Всеукраїнської науково-практичної
конференції студентства й наукової молоді,
Харків, 15 квітня 2021 року)

ДК: 881 + 883 + 882 + 882 + 808

Ф 56

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (протокол № 6 від 10.09.2021 року)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Голобородько Костянтин Юрійович – доктор філологічних наук, професор, декан українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

Лебеденко Юлія Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови, координатор з наукової роботи українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

Маленко Олена Олегівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри українознавства та лінгводидактики

Мельників Ростислав Володимирович – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української літератури та журналістики імені професора Леоніда Ушкалова

Щербакова Наталія Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української мови

Обиденнікова Марина Олегівна – здобувач II курсу третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти кафедри української мови

Автори публікацій несуть відповідальність за достовірність фактичних даних, чіткість викладу тексту, цитування, а також мовно-стилістичний рівень написання матеріалів.

Філологія XXI століття [Електронне видання] : Збірник наукових праць студентства й наукової молоді, Харків, 15 квітня 2021 р. / Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди ; [редкол.: К. Ю. Голобородько (голов. ред.) та ін.]. Харків, 2021. 164 с.

©Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2021

©Автори публікацій, 2021

<i>Методика роботи над порушеннями лексичних норм у мовленні молодших школярів.....</i>	<i>87</i>
<i>Левацька Анастасія</i>	
<i>Аксіологічні особливості інтернет-форумів (на матеріалі форумів «Теревені», «Дівочі посиденьки»).....</i>	<i>92</i>
<i>Ломоносова Інна</i>	
<i>Біблійні цитати в поезії Ірини Жиленко.....</i>	<i>97</i>
<i>Матвеева Світлана</i>	
<i>Особливості творення мас-медійних оказіоналізмів української мови.....</i>	<i>99</i>
<i>Михайленко Марія</i>	
<i>Культура ділової комунікації як об'єкт лінгвістичних досліджень.....</i>	<i>105</i>
<i>Науменко Поліна</i>	
<i>Business speech.....</i>	<i>109</i>
<i>Науменко Поліна</i>	
<i>Формування комунікативних компетентностей на уроках української мови в учнів з особливими освітніми потребами в 5 класі... </i>	<i>110</i>
<i>Овдієнко Альона</i>	
<i>Творчість І. Котляревського в літературознавчих студіях.....</i>	<i>112</i>
<i>Поліщук Анастасія</i>	
<i>Ділова англійська мова для бізнескомунікації.....</i>	<i>115</i>
<i>Поліщук Анастасія</i>	
<i>Використання фразеологізмів у повсякденному житті молоді на початку XXI століття.....</i>	<i>116</i>
<i>Правник Марія</i>	
<i>Особливості функціювання оцінної лексики в художньому мовленні....</i>	<i>118</i>
<i>Приходько Юлія</i>	
<i>Оцінна лексика української мови: теоретичні засади дослідження.....</i>	<i>119</i>
<i>Приходько Юлія</i>	
<i>Українська мова в сучасній блогосфері.....</i>	<i>124</i>
<i>Савченко Аліна</i>	
<i>Vocabulary and stylistic features of the ukrainian language blog</i>	<i>129</i>
<i>Савченко Аліна</i>	

Науменко Поліна Юрївна
Харків, ХНПУ імені Г.С. Сковороди
Наук. кер.: к. філол. наук, доц. Л.П. Петрова Озель

КУЛЬТУРА ДІЛОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Стратегія і тактика ділової комунікації в Україні знаходиться у процесі інтеграції до європейського і світового міжкультурного простору: освітнього, економічного, політичного, медично-оздоровчого; зростає потреба в ефективних способах комунікації на міжнародному рівні, що потребує високого ступеня володіння культурою ділового мовлення і стимулює до вироблення нових і нестандартних напрямів щодо формування готовності фахівців різних галузей до майбутньої професійної діяльності.

Актуальність студії ґрунтується на необхідності узагальнення наукових підходів до поняття ділової комунікації, а також на потребі окреслення основних проблем функціонування офіційно-ділового стилю, суспільному й особистісному запиті на вдосконалення його норм, подальшому й більш глибокому аналізі жанрів, визначенні особливої ролі стилю для спілкування як на державно-дипломатичному рівні, так і для вироблення навичок ефективної професійної взаємодії фахівців різних напрямів. З огляду на такий підхід своєчасною постає **мета** розвідки – систематизувати досвід провідних лінгвістів у сфері культури ділової комунікації, чому підпорядковані **завдання**, пов'язані з визначенням особливостей офіційного спілкування в його усній і писемній формі, уточненням основних понять, накресленням напрямів розвитку комунікативних навичок, виробленням культури мовлення в різних ситуаціях найперше серед здобувачів вищої освіти, а також у колах широкої громадськості.

Культура мови як вагомий складник національної культури і одна з форм її реалізації – найперша ознака загального рівня особистості, найважливіший індикатор професійного іміджу, умова успішного кар'єрного зростання. Лінгвістичний аспект культури різнорівневої комунікації більш фундаментально потрапляє до наукової уваги лінгвістів лише на початку ХХ століття, до цього розглядались окремі аспекти та нюанси. Мовно-культурні проблеми активно репрезентовані, аналізовані в дослідженнях Б. Антоненка-Давидовича, С. Єрмоленко, О. Пономаріва, М. Пентилюк, С. Бирик, Н. Сологуб О. Сербенської, Л. Мацько, А. Коваль, О. Муромцевої, В. Жовтобрюх, С. Дорошенка, О. Олексенко, О. Черемської.

Роль офіційно-ділового стилю як найважливішого репрезентанта урядового, службового і адміністративного спілкування визначена у лінгвістичних працях теоретичного й прикладного характеру (А. Токарської, О. Тараненка, В. Брицина, М. Зубкова, С. Шевчук, Н. Ботвини, Н. Потелло, В. Пахомова, К. Левченко, О. Красовської, І. Зарицької, Л. Тименко). Аналізові різноаспектних проявів офіційно-ділового стилю в українській літературній мові присвячені також розвідки Н. Бабич, М. Заверющенко, В. Чабаненка,

А. Нелюби, І. Плотницької, Т. Гриценко. Зіставленню й виокремленню специфічних стильових ознак ділової комунікації в інших мовах присвячені студії М. Бірюкової, А. Андрюшкіна, Є. Савчук, В. Яковлевої.

Важливою частиною поліфункціонального поняття культури мови є культура ділової комунікації у її найрізноманітніших фахових модусах. Визначаючи межі офіційно-ділового стилю, А. Коваль стверджує, що сферою його функціонування є ділові стосунки між членами суспільства, між організаціями та установами, між урядовими установами та представниками суспільства» [7:13], а стиль у широкому розумінні цього поняття дослідниця визначає як «тривалою практикою відібрані мовні засоби, покликані обслуговувати певні сфери людського спілкування» [7:12].

Характеризуючи особливості усного ділового мовлення, С. Шевчук, С. Глущик, О. Дияк називають головною його складністю, яка полягає у необхідності «визначати на слух, інтуїтивно доцільність чи недоцільність того чи іншого слова, звороту, інтонації, манери мови у кожному конкретному випадку» [1:201], окреслюють 12 основних вимог до усного ділового мовлення, серед яких найбільш прикметними вважаємо «точність у формулюванні думки, недвозначність та відповідність між мовними засобами та стилем викладу» [1:201], пропонують до уваги «універсальні величини усного спілкування», а також дають визначення службового етикету як «правил мовленнєвої поведінки на роботі» [1:203].

Проблемам виокремлення й аналізу мовних етикетних конструкцій в офіційно-діловому спілкуванні, визначенню їх специфічних національно-ментальних рис в українській та інших мовах присвячені розвідки Я. Радевича-Винницького, Є. Чак, М. Стельмахович, С. Богдан, Л. Кулішенко, М. Тузлу, І. Логвиненко, Л. Петрової Озель. Зокрема, дослідники слушно зазначають, що лексико-семантичні маркери етикетної мовної поведінки «відображають еволюцію етносу, його прагнення до удосконалення, духовного й культурного збагачення, становлять фундамент національної моделі пристойності й добропристойності, стають потужним фактором формування мовної особистості, показником успішного етнорозвитку й етнотворення, комфортного співжиття з представниками інших народів» [14:58].

Серед специфічних мовних ознак офіційно-ділового спілкування Л. Мацько, В. Сидоренко, О. Мацько називають ділову лексику, що містить термінологію юридичну, дипломатичну, адміністративну, різних галузей науки, виробництва, громадського життя [9:262]; відзначаючи специфіку дипломатичного підстилю, провідні фахівці-стилісти зауважують також, що «дипломатичне мовлення (і мова) характеризується значними політичними, соціальними обмеженнями і навіть табу, підвищеним самоконтролем мовця у всіх комунікативних ситуаціях, високим рівнем професійної роботи і соціальної культури співрозмовників» [9: 265].

Кваліфікуючи ОДС як книжний, найбільш стандартизований і регламентований, дослідники відзначають також його логіко-інтелектуальну спрямованість, ґрунтовану на ретельному доборі фактичного матеріалу,

визначенні ступеня його достовірності, об'єктивності, неупередженості, де особливо важливою є робота із пошуку мовних засобів, які переважно належать до інтелектуального фонду будь-якої мови (суспільно-політична та адміністративно-канцелярська термінологія, мовні кліше, абстрактно-узагальнена лексика, юридична термінологія тощо), а також звертають увагу на досконалу систему жанрів і текстів офіційно-ділового стилю «як провідного репрезентанта логіко-інтелектуальної діяльності особи й держави в її законодавчому, адміністративно-управлінському й дипломатичному різновидах» [19:192].

У навчальному посібнику «Ділове спілкування» М. Прищака, О. Залюбівської, О. Слободянюк, метою комунікації в офіційних ситуаціях автори вважають «організацію і оптимізацію виробничої діяльності, наукової, комерційної чи іншої, де на першому місці стоять інтереси справи, а не конкретних співрозмовників» [15].

У дослідженнях мовознавців (О. Муромцевої, А. Нелюби, О. Черемської, Н. Донкоглової, В. Михайлюк, Т. Ліштаби) заакцентовано увагу на проблемах сучасного розвитку культури ділової комунікації майбутніх фахівців. Так, Н. Донкоглова наголошує на проблемах сучасної мовної освіти, зосереджує увагу на важливості знань не тільки професійного характеру, а й на необхідності володіння культурою ділового спілкування. Авторка звертає увагу на формування культури професійного мовлення на принципі функціонально-комунікативної спрямованості, проблемності [3]. Ефективні шляхи та методи навчання, що сприяють формуванню й удосконаленню професійно необхідних мовленнєвих умінь та навичок сучасного перекладача розглядає Т. Ліштаба [8].

У дослідженні В. Майхайлюк [10] відзначено, що сучасний етап розвитку освіти, економіки та політики України зумовлює потребу у формуванні культури фахового ділового мовлення студентів ВНЗ. Автор аналізує роботи вітчизняних методистів, на базі їх досліджень виокремлює ефективні шляхи розвитку культури ділового мовлення для студентів аграрної сфери, аналізує чинні програми, виокремлює модульний принцип навчання; всі дослідження автор підкріплює практикою. Особливу увагу мовознавці приділяють також проблемі лінгвопсихологічних особливостей культури ділових контактів, визначають провідну роль комунікативних навичок у діяльності майбутнього фахівця, подають варіанти вирішення проблем, зокрема вказують на відсутність курсів із техніки або розвитку навичок ділового листування, ораторства, ввічливості; брак фундаментальної літератури, довідників, словників.

Серед найбільш вагомих і значущих лексикографічних праць ХХ-ХХІ ст. особне місце в історії досліджень ділової української комунікації, зокрема формування її стилістичної культури та виразності посідає «Російсько-український словник ділової мови. Термінологія та фразеологія» (1930) М. Дорошенка, М. Станіславського, В. Страшкевича, у якому використана широка емпірична база, глибокі знання законів будови української мови, чим автори забезпечили високий рівень цього видання. У ньому представлені

терміни різних галузей знань: економічної, військової, аграрної, юридичної тощо, тому робимо висновок, що праця може стати однією з базових для розвитку культури ділової комунікації у ВНЗ. У 20-х роках ХХ ст. виходять також «Російсько-український фразеологічний словник. Фразеологія ділової мови» В. Підмогильного та Є. Плужника; «Практичний російсько-український словник ділової мови (конторської та рахівничої)» (укладач Є. Лінкевич, редактори М. Гладкий, К. Туркало; 1926).

На сучасному етапі спостерігається критичний підхід до поширення й вживання офіційно-ділової лексики, триває її аналіз та подальше лексикографічне опрацювання, зокрема в працях О. Тараненка, В. Брицина «Російсько-український словник (сфера ділового спілкування)» (Київ, 1996), С. Шевчук «Російсько-український словник ділового мовлення» (Київ), В. Пахомова «Тлумачний словник з ділового мовлення» (Івано-Франківськ, 2008).

На основі аналізу праць науковців доходимо висновку, що ділове спілкування, або комунікація має специфічні стильові риси, відбувається згідно з прийнятими в суспільстві правилами, спрямоване на встановлення контактів та підтримання зв'язку між представниками різних ділових кіл; культура офіційної комунікації охоплює не тільки мовленнєві дії, а й культуру почуттів, емоцій, поведінки, світогляду; оволодіння саме цим різновидом комунікативних навичок дає змогу досягти успіху як у сфері публічного, так і міжперсонального спілкування.

Отже, проблеми пошуку нових шляхів удосконалення культури ділової комунікації залишаються актуальними й перспективними у плані подальшого уточнення понять «ділова комунікація», «офіційно-ділова лексика», необхідності зіставлення особливостей перекладу типових для офіційної комунікації лексем на різних етапах формування державних та політичних інститутів, уточнення семантики певних номінацій та створення тлумачних словників ділової лексики, аналізу її фонологічних характеристик, морфологічних параметрів, встановлення її функцій у складі різних синтаксичних конструкцій, визначення ролі в інших стильових різновидах мови.

Теоретичні й практичні аспекти проблем формування культури ділової мови у виробничій, бізнесовій, культурній, державній і міжнародній сферах потребують подальшого вивчення, а результати наукового аналізу — активного впровадження в життя з урахуванням рекомендацій досліджень з мови, етики, естетики, лінгвокультурології та етнопсихології, лінгвоукраїнознавства і соціології.

Література

1. Глушик С.В., Дияк О.В., Шечук С. В. Сучасні ділові папери. К.: А.С.К.. 2004. 398 с.
2. Гриценко Т.Б. Етика ділового спілкування. К.: Центр учбової літератури, 2007. 344 с.
3. Донкоглова Н.А. Формування професійно орієнтованого мовлення у студентів економічних спеціальностей // Наукові

записки НаУКМА. 2008. № 81. С. 27 – 30. **4. Дороніна М.С.** Культура мовлення ділових людей. К.: Academia. 1997. 192 с. **5. Зарицька І.М., Чикаліна І.О.** Українське ділове мовлення. Донецьк. 1997. **6. Левченко О. П.** Культура мовлення (офіційно-діловий стиль). Львів : ЛРІДУ НАДУ. 2005. 64 с. **7. Коваль А.П.** Ділове спілкування. К.: Либідь. 1992. 280 с. **8. Ліштаба Т.** Формування мовної культури майбутнього спеціаліста-перекладача // Наукові записки. Серія: Філологічні науки. №104(2). С. 397 – 402. **9. Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М.** Стилїстика української мови. К.: Вища школа. 2003. 462 с. **10. Михайлюк В.О.** Формування культури ділового мовлення у студентів аграрного вузу. Автореф. дис. канд. пед. наук. Київ. 1999. 18 с. **11. Нелюба А.** Теорія і практика ділової мови. Харків, Акта, 1997. **12. Пахомов В.М.** Тлумачний словник з ділового українського мовлення. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ Факел. 2008. 156 с. **13. Пентиліук М.І., Маруніч І.І., Гайдаєнко І.В.** Ділове спілкування та культура мовлення. К.: Центр учбової літератури, 2011. 224 с. **14. Петрова Озель Л.П.** Лексико-семантичний аспект ввічливості (на матеріалі турецької мови) // Український світ у наукових парадигмах. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Харків: ХІФТ. 2016. Вип. 3. С. 51 – 58. **15. Прищак М.Д., Залюбівська О.Б., Слободянюк О.М.** Ділове спілкування: навчальний посібник. Вінниця: ВНТУ, 2015 р. С. 182. **16. Словник ділової мови. Термінологія та фразеологія.** / М. Дорошенко, М. Станіславський, В. Страшкевич. К.: Видавничий дім Дмитра Бураго. 2018. 248 с. Репринт з видання 1930 р. (Серія «Словникова спадщина України»). **17. Тараненко О.О., Брицин В.М.** Російсько-український словник (сфера ділового спілкування). К.: Рідна мова. 1996. **18. Токарська А.С., Кочан І.М.** Культура фахового мовлення правника. Львів: Світ. 2003. 232 с. **19. Шевчук С.** Російсько-український словник ділового мовлення. К.: Арій. 488 с.

Науменко Поліна Юрївна

Харків, ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Наук. кер.: д.п. н., проф. І.І. Костікова

BUSINESS SPEECH

The relevance of the research is business Ukrainian and its importance. I think, it is important to explore the use of business speech among schoolchildren and students.

The purpose is to show its influence on the language and life.

The main results are the following. Business speech is a written and oral form of official business style that serves the public relations of people, the needs of state, public, economic and political life of a society.

In this regard, each person as a member of a society needs a business speech, know its features. Everyone should be able to write a statement, resume, description,